

Helemaal ingeburgerd

Tentoonstelling in Leiden over de Japanse plant

► Veel planten die wij allang niet meer exotisch vinden, zoals de hortensia, komen oorspronkelijk uit Japan.

► Philipp von Siebold haalde ze naar Nederland.

Door **MARION DE BOO**

LEIDEN. Hosta en hortensia, blauwe regen en azalea, komen oorspronkelijk uit Japan. Hun 'ontdekker' was de van oorsprong Duitse arts Philipp Franz von Siebold, die in de loop van de negentiende eeuw maar liefst 700 verschillende plantensoorten uit Japan in Europa introduceerde. Zoals de Japanse iep, de Japanse esdoorn, de Japanse kwee, de Japanse anemoon, hele scheepsladingen tegelijk. Vanaf morgen tot en met 13 juni toont de Leidse tentoonstelling Siebolds Bloementuin botanische tekeningen van diverse Sieboldplanten, als eerbetoon aan deze bevlogen onderzoeker die van grote betekenis was voor de horticu-
ltuur, maar vrijwel vergeten is. Het Von Siebold Huis is nu een museum en in de Hortus is een speciale Sieboldtuin in Japanse stijl.

„Van de circa dertig plantensoorten die hij persoonlijk in de Leidse hortus plantte, zijn er na bijna twee eeuwen nog vijftien over”, vertelt Carla Teune van de Leidse Hortus. „Die worden hier speciaal vertoeld.” Veel van die planten staan nu in bloei. Er zijn nieuwe tekeningen en aquarellen van gemaakt door leden van de Nederlandse Vereniging van Botanisch Kunstenaars. Ze hebben er zo'n twee jaar aan gewerkt en de hortus in diverse seizoenen bezocht. Op de expositie zijn ook historische prenten te zien van de Japanse kunstenaar Keiga, de botanisch tekenaar van Von Siebold. Die zijn heel anders van stijl, veel vlakker, zonder perspectief of schaduwwerking.

„Als botanisch kunstenaar probeer je in de eerste plaats om zo'n plant zo karakteristiek mogelijk af te beelden”, zegt Anita Walsmit Sachs. „Een botanische tekening moet alle kenmerken laten zien waaraan een bioloog de plant kan herkennen.” Kenmerkend voor de Japanse esdoorn zijn de ragfijne twijgjes, roder van kleur naarmate ze jonger zijn. De vijftot zeventvingerige bladeren staan altijd gepaard en uit de oksel komt de bloemwijze waaruit later de vruchtjes voortkomen. „Maar je wilt ook een artistieke compositie maken, die

mooi op de pagina past”, zegt Anita Walsmit Sachs. „In de beperking toont zich de meester – het is een uitdaging om al die wetenschappelijke kenmerken te laten zien en er toch iets moois van te maken.” De sierlijke Japanse esdoorn doet haar denken aan een waterval. „Hij heeft nog altijd iets exotisch. Andere planten, zoals de hortensia, zijn helemaal ingeburgerd. Daarbij denkt niemand meer aan Japan.”

Von Siebold moet een zeer bijzonder mens zijn geweest. „Hij was de eerste die de westerse geneeskunst in Japan introduceerde”, vertelt Carla Teune. „Van 1823 tot 1829 was hij arts op Deshima, de Nederlandse handelsnederzetting bij Nagasaki. In die tijd richtte hij zich met een ongeken-
kende passie op het beschrijven en verzamelen van alles wat hij maar tegenkwam. Hij maakte een grondige studie van de Japanse flora en fauna, maar verzamelde ook tal van kunst-

► Botanische kunst toont alle kenmerken waaraan een bioloog de plant herkent ◀

voorwerpen. Hij verzamelde planten en zaden, herbaria, planten op sterk water, zo'n 12.000 aan planten gerelateerde voorwerpen in totaal.”

Toen hij in bezit kwam van een zeer gedetailleerde kaart van Japan, werd Von Siebold uitgewezen op verdenking van spionage. Met de nodige omzwervingen keerde hij via Batavia terug naar Nederland. In 1832 kocht hij een mooi huis op Rapenburg 19 in Leiden, waar hij tien jaar zou wonen. Nederlanders op het Japanse eiland bleven de onderzoeker planten en zaden sturen. In 1840 kocht Von Siebold een stuk grond aan de Lage Rijn-
dijk bij Leiderdorp. Hier stichtte hij zijn landgoed Deshima, hij bouwde er een kas en in 1842 ging hij er wonen. De verkoop van de exotische planten was een welkome bron van inkomsten. Maar Von Siebold vertilde zich aan de uitgave van een kostbare Japanse Flora, waaraan hij bankroet ging. Door geldnood gedwongen moest hij veel van zijn verzamelingen verkopen. Van 1859 tot 1862 maakte hij een tweede reis door Japan en verzamelde veel nieuw materiaal. In 1866 stierf hij in München aan tyfus.

► Meer informatie op sieboldhuis.org

Er is meer Japan in Leiden

• Wie naar het Sieboldhuis gaat op Rapenburg 19, kan ook even langsluipen bij nummer 51. Daar hangt een plaquette met een foto van de Japanse keizer Akihito en koningin Beatrix. De foto werd genomen tijdens zijn staatsbezoek in 2000.

• Akihito maakte nonchalant een praatje met de vrouwelijke studenten die uit het raam hingen. De foto haalde de voorpagina van alle kranten in Japan: daar zou de keizer nooit zo in gesprek gaan met gewone mensen. De plaquette zelf werd een attractie voor Japanse toeristen.

• Het Gilde Leiden organiseert stadswandelingen rond het thema Japan. De gids doet ook het huis aan waar de Japanse studenten Nishi en Tsuda Mamichi vanaf 1863 verbleven. Zij waren door de shogun (heerser) in Edo (het latere Tokio) gestuurd om westerse politicologie, recht en economie te leren.

• Op 23 mei organiseert het Sieboldhuis een Japanmarkt op straat.

• Leiden is de enige universiteit in Nederland waar je Japans kunt studeren.

De Japanse tekenaar Keiga Kawahara heeft talloze planten voor Siebold nagetekend. Rechtsboven: geurende Osmanthus. Onderin van links naar rechts: Japanse lelie, olijfwilg en waterlelie. Beeld SieboldHuis